

Interpellation IP 1/2016 rd

Anna-Maja Henriksson sv m.fl.

Interpellation om nedskärningarna i högskoleutbildningen och studiestödet

Till riksdagen

Hög kompetens, utbildning och bildning har under hela självständigheten utgjort grunden för Finlands framgångar. Utbildningen är tveklöst också en avgörande nyckel till morgondagens framgångar. Vi måste satsa på kunnskap och utbildning för att inte tappa konkurrenskraft och för att klara oss internationellt. Finland måste ligga i framkant när det gäller kompetens, utbildning och forskning. Högklassig och kostnadsfri utbildning är den främsta förutsättningen för att alla medborgare oberoende av bakgrund får jämlika möjligheter till ett framgångsrikt liv.

Regeringens handlande strider mot strävandena att bygga en hållbar framtid. Regeringen visar rentav prov på utbildnings- och bildningsfientlighet. Under regeringsperioden kommer utbildningen att utsättas för nedskärningar på över en miljard euro på årsnivå. Det är ett enormt belopp. Nedskärningarna slår direkt mot kärnan i utbildningen, studiemöjligheterna och jämlikheten i utbildningen. Försvagningarna berör såväl småbarnspedagogiken och grundskolan som utbildningen på andra stadiet, högskolorna och vuxenutbildningen - det vill säga mot hela det finländska utbildningssystemet. Forskningen och utvecklingen förlorar finansiering. Det senaste initiativet är de enorma nedskärningarna i studiestödet.

Regeringen säger en sak men gör något annat. Många nedskärningar döljs under reformens täckmantel. Studiestödet ska alltså reformeras: sparmålet på lång sikt är 150 miljoner euro. Regeringen föreslår en ny lag om avgifterna för småbarnspedagogik, och samtidigt föreslås att avgifterna höjs med upp till 22 procent. Ännu ett exempel på hur ordet reform får motivera nedskärningar är de planerade ändringarna av yrkesutbildningen på andra stadiet. Det är ytterst problematiskt att regeringen beslutar om stora nedskärningar och först därefter lägger fram lagförslag om reformer inför riksdagen.

Regeringen inser inte att ett land som vårt inte kan nå framgångar om kompetensbasen och bildningen smulas sönder. Om regeringen genomför de planerade nedskärningarna inom utbildningen och studiestödet undermineras förutsättningarna för tillväxt och äventyras jämlikheten i utbildningen - allt på grund av kortsiktiga sparmål. Det ekonomiska läget är stramt och det behövs korrigerande åtgärder som lyfter ekonomin.

Var och hur snabbt anpassningsåtgärderna ska sättas in är likväl ett politiskt och ideologiskt beslut. Vi menar att Finland inte har råd med de planerade nedskärningarna inom utbildningssektorn. Om de genomförs får vi problem som kommer kräva decennier att rätta till. Därför måste vi

Interpellation IP 1/2016 rd

nu besinna oss, stanna upp och se till vad som är bäst för Finland i ett övergripande perspektiv. Det går att hitta andra sparmål än sådana som undergräver vår framtid. I våra alternativa budgetar för 2016 har vi undertecknade bland annat föreslagit följande, betydligt hållbarare vägar: I Sfp:s alternativ skulle anslagen för regeringens spetsprojekt halveras, medan De Gröna skulle ersätta nedskärningen av utbildningen genom att minska de miljöskadliga stöden. Sdp skulle täcka utbildningsutgifterna bland annat genom att bredda skattebasen, medan Vänstern skulle samman slå inkomstbeskattningen och kapitalbeskattningen och därigenom öka skatteinkomsterna. Kristdemokraterna skulle å sin sida effektivisera bekämpningen av svart ekonomi och höja miljöskatterna.

Före valet lovade regeringspartierna att det inte ska sparas på utbildningen. Såväl Centern som Samlingspartiet och Sannfinländarna lovade att utbildningsanslagen ska ligga kvar på minst samma nivå som gällde vid tidpunkten för valet och att studiestödet fortsatt ska ha tyngdpunkten på studiepenningen. Det här var de officiella löften som partierna gav de studerande. En absolut majoritet av samtliga regeringspartiers riksdagsledamöter förband sig till samma löften. Hur är det med väljarens konsumentskydd? Regeringens politik står i bjärt kontrast till de givna löfterna.

Studiestödet

I ett litet land är det viktigt att varje individs kompetens kan utnyttjas. Det är också med hänsyn till jämlikheten mellan de enskilda nödvändigt att framtidsplaner och karriärval kan göras utifrån de egna intressena och förmågorna, inte utgående från bakgrunden eller den personliga ekonomin. Finland är ett relativt jämlikt land när man ser på vilka som söker sig till utbildning, även om det fortfarande finns rum för förbättringar. Hos oss kan likväl en grovarbetares barn bli doktor och magisterexamina från alla universitet är lika mycket värda. Det är ingen självklarhet, utan den sociala rörligheten är i hög grad ett resultat av vår avgiftsfria högskoleutbildning och vårt studiestödssystem.

Statsminister Sipilä lovade före riksdagsvalet - bland annat i samband med de beryktade fotografierna med utbildningslöftet - att det inte kommer göras några nedskärningar i studiestödet. Nu har det löftet, och de studerandes förtroende, svikits på det grövsta.

Regeringen har nu till att börja med slopat indexbindningen av studiepenningen. Studiepenningen knöts helt nyligen, från och med höstterminen 2014, till index.

I regeringsprogrammet konstateras dessutom att studiestödet ska skäras ned med 70 miljoner euro före utgången av 2019 och med 150 miljoner euro på lång sikt.

De nedskärningar i studiestödet som regeringen beslutat om kan inte göras på ett hållbart sätt. Oberoende av vilken modell som tillämpas kommer nedskärningarna att försvåra uppehållet och möjligheterna till utbildning på lika villkor för de studerande. Vi kan under inga omständigheter godkänna nedskärningarna. Vi kräver att regeringen återtar de verkligen stora nedskärningar i studiestödet som den beslutat om i sitt regeringsprogram.

Finlands kurs får inte läggas om i fel riktning. Vi måste fatta beslut som minskar det sätt på vilket utbildning går i arv, inte beslut som ökar skillnaderna. Risker är stora att regeringens nedskärning-

Interpellation IP 1/2016 rd

ar i studiestödet ökar ojämlikheten och försämrar möjligheterna för unga från fattigare och mindre utbildade familjer att utbilda sig. De beslut om studiestödet som skrivits in i regeringsprogrammet - sparmålet på lång sikt är 150 miljoner euro och det sammanlagda beloppet av studiepenning, bostadstillägg och studielån är 1 100 euro - innebär ofrånkomligen att den studerandes eget ansvar för finansieringen av studierna ökar. Nedskärningarna är omöjliga att genomföra utan att studielånet höjs eller stödets längd minskas avsevärt. Båda alternativen betyder att en större del av risken överförs på den studerande själv.

Undervisningsminister Sanni Grahn-Laasonen gjorde ett medvetet val då hon utnämnde en utredningsperson för att se över de högskolestuderandes studiestöd. Utifrån professor Roope Uusitalos tidigare uttalanden om studiestödet och de studerande var det ingen direkt överraskning att han föreslog en studiestödsmodell där studielånet får ökad tyngd. Regeringen fastställde genom nedskärningsbesluten i regeringsprogrammet ramarna för professor Uusitalos utredning och bär därför ansvaret för Uusitalos förslag. Regeringen kan dock fortfarande återta sitt beslut och låta bli att genomföra de nedskärningar som Uusitalo föreslår.

Uusitalo föreslår i sin utredning bland annat att studiepenningen sänks till 250,28 euro i månaden, att det maximala antalet studiestöds månader minskas och att kravet på studieframsteg stramas åt.

Studiepenningen skulle alltså minska från 336 till 250 euro. Det betyder att studiepenningen för högskolestuderande skärs ned med över 25 procent. Uusitalos förslag slår obarmhärtigt mot de studerande och gör studiestödet betydligt mer lånedominerat. Man kan med fog fråga sig vilken annan befolkningsgrupp som utsätts för så stora inkomstnedskärningar.

Det är upprörande att staten försöker dämpa sin skuldsättning genom att skuldsätta de studerande. I Uusitalos modell begränsas antalet studiestöds månader till 45 vid studier för magistersexamen samtidigt som statsborgen för studielån per studiemånad höjs till 650 euro. Det betyder att en studerande som tar maximalt studielån kommer att ha 20 000-30 000 euro i skuld när hen utexamineras; beloppet är beroende av hur snabbt hen blir klar och hur mycket studielånskompensation hen får. Studielånskompensationen skulle sänkas från 40 till 30 procent för den del av studielånet som överskrider självrisken. Regeringen kräver alltså att de studerande ska ta mer lån samtidigt som den gör det mindre attraktivt att ta lån.

Högskoleutbildning är ingen garanti för hög lön. Vi har i Finland många viktiga yrken som kräver hög utbildning men ändå ger en relativt låg lön, däribland barnträdgårdslärare, sjukskötare och bibliotekarie. Det är till fördel för hela landet att det också i framtiden finns folk som vill utföra dessa uppgifter. Om man måste ta lån för att klara av studierna kan de här yrkenas status sjunka, vilket leder till att de unga inte längre vågar söka sig till dem. Vi får inte ta den risken.

En modell som betonar studiestödets lånedel försämrar möjligheterna till en jämlik utbildning. Den risk som studielånet är förknippad med kan avskräcka en del av de unga. Enligt en undersökning i Storbritannien är unga från familjer med lägre inkomster mer kritiskt inställda till studielån än andra ungdomar. De ser inte lånet som en investering utan som en skuld som kommer kasta en skugga över deras framtid.¹ Det finns tecken på samma beteende också i Finland. Av de studerande vars mammor endast har grundläggande utbildning tar endast 18 procent studielån, medan

Interpellation IP 1/2016 rd

procentsiffran för barn till akademiskt utbildade mammor är 27.² Motsvarande skillnad kan utläsas ur materialet bakom den omfattande Studiebarometern 2014, som publiceras i vår.

Det är alltså tydligt att föräldrarnas utbildning och förmögenhet påverkar hur benägna de unga är att ta lån. Ju mer lånedominerat studiestödet blir, desto större är risken för att de unga väljer att avstå från högskoleutbildning. Vi vill inte ha ett Finland där endast unga med en välbärgad bakgrund vågar studera - vi vill att alla ska ha genuint jämlika möjligheter till utbildning. Det är paradoxalt att det i Sipiläs regeringsprogram talas om att stödja jämlika möjligheter. Än en gång handlar regeringen tvärt emot vad den lovat.

Studerandeorganisationerna FSF och SAMOK har träffandet påpekat att nedskärningarna i studiestödet bryter vingarna av framtiden.

Det är högst osannolikt att nedskärningarna leder till en snabbare studietakt. Tvärtom leder sänkningen av studiepenningen lätt till att de studerande tvingas arbeta allt mer för att klara uppehållet. I ett läge där arbetslösheten bland högskoleutbildade växer och framtidsutsikterna är osäkra är det inte lockande att ta lån.

Det är oroväckande vanligt att studerande har mentala problem. Sedan 2000 har diagnoserna depression och ångest fördubblats bland de studerande. Nedskärningarna i och de åtstramade villkoren för studiestödet försvagar studiemöjligheterna för studerande med mentala problem. Oron och stressen för hur de ska klara av studierna ökar, varigenom också risken för mentala problem växer.

Det har under de senaste åren gjorts ett flertal ändringar i studiestödet och effekterna av dem borde utvärderas ordentligt. Regeringen måste lämna studiestödet i fred och ge de studerande möjlighet att fokusera på studierna i stället för att ständigt tvingas oroa sig över uppehållet.

Det verkar som om regeringen glömt att studiestödet utgör den studerandes sociala trygghet. Syftet med stödet är att trygga den studerandes försörjning under studietiden. Finlands grundlag tryggar rätten till grundläggande försörjning för var och en. Det gäller också de studerande. Studiestödet måste i första hand ses som en del av den sociala tryggheten.

Nedskärningarna inom högskolorna och forskningen

Före riksdagsvalet lovade de nuvarande regeringspartierna att det inte ska skäras ned på utbildningen. Nu skär statsminister Sipiläs regering ned på högskoleutbildningen och forskningen med ytterst sträng hand. Nedskärningarna riktar sig mot universiteten, yrkeshögskolorna, Finlands Akademi och Tekes.

Universitetsanslagen skärs direkt ned med 50 miljoner euro per år och dessutom slopas den s.k. apotekskompensationen, vars effekt är 30 miljoner euro. Yrkeshögskolorna blir av med 25 mil-

1 Studies in Higher Education Vol. 33, No. 4, August 2008, 405-429, Claire Callendera and Jonathan Jacksonb, University of London.

2 Monituloiset - Korkeakouluopiskelijoiden tulonlähteet ja kokemus toimeentulosta erilaisissa elämäntilanteissa. Otus 40/2013. Janne Mikkonen, Elina Lavikainen & Juhani Saari.

Interpellation IP 1/2016 rd

joner euro per år. Regeringen tänker frysa universitetsindexet och yrkeshögskoleindexet fram till 2019. Nedskärningarna ackumuleras och ökar under kommande år, även i det fall att ekonomin skulle vända uppåt. Allt som allt kommer högskolorna och forskningen att mista hundratals miljoner euro. År 2019 blir nedskärningarna hela 420 miljoner euro.

Följderna av regeringens sparlistor börjar nu visa sig i all sin förskräcklighet. Helsingfors universitet tvingas minska sin personal med totalt cirka 980 personer före utgången av 2017. Av dem beräknas 570 bli uppsagda. Reduceringsbehovet vid Aalto-universitetet är 190 anställda. Vid Åbo Akademi måste personalen minska med kring 100 anställda. På samma sätt har många andra av landets högskolor tvingats till samarbetsförhandlingar. Många som gjort akademisk karriär eller arbetat inom högskoleförvaltningen blir nu arbetslösa. Förutom att det går stick i stäv med regeringens sysselsättningsmål innebär det också en mänsklig tragedi.

Nedskärningen av högskolornas personal är ett direkt slag mot den studerandes vardag. Uppsägningarna av undervisningspersonal leder till färre föreläsningar och minskad närundervisning. Möjligheterna att få handledning i samband med avhandlingar och andra lärdomsprov försvagas. I värsta fall kan de minsta läroämnena helt försvinna vid vissa högskolor. Uppsägningarna försvagar också avsevärt de studerandes stödtjänster, däribland studiehandledningen, karriär- och rekryteringstjänsterna och de studiepsykologiska tjänsterna. Regeringens nedskärningar slår alltså precis mot de element som hjälper de studerande bli klara snabbt och gå ut i arbetslivet.

Målet i fråga om utbildningen och kompetensen är enligt Sipiläs regeringsprogrammet följande: "Finland är ett land där man hela tiden vill lära sig nytt. Finländarnas kompetens- och utbildningsnivå har stigit, vilket stöder förnyelsen av det finländska samhället och jämlika möjligheter. Finland är ett ledande land inom utbildning, kompetens och modernt lärande."

Med tanke på det målet ter sig regeringens nedskärningar än mer ofattbara. Hur kan Finland vara ett ledande land inom utbildning när regeringen skär ned på utbildningen i en så hejdlös omfattning?

Det är också ytterst förvirrande att undervisningsministern den 27 oktober 2015 publicerade ett öppet brev till universitetens och yrkeshögskolornas ledningar. Ministern konstaterar bland annat följande i brevet (i översättning): "Högskolepolitiken och även vetenskapspolitiken förs nu i en exceptionellt krävande omvärldsmiljö. Ute i världen är vi kända för vårt mycket välfungerande utbildnings-, forskning- och innovationssystem. När den globala konkurrensen blivit hårdare kan man märka en viss slumrande förnöjsamhet hos oss. Den senaste tidens internationella och nationella bedömningar visar att vår relativa konkurrensfördel har försvagats. Det finns stora brister i de ungas och de vuxnas kompetens. Utbildningsnivån stiger inte längre och den sociala rörligheten har likaså mattats av. Vi blir överraskande snabbt omsprungna av andra som lyckas ta fram innovationer. Vårt högskoleväsende är mycket splittrat och forskningen fördelad på alltför många enheter med medelmåttiga resurser och medelmåttigt genomslag."

Undervisningsministern talar om problem och medelmåttiga enheter - och vad gör regeringen för att svara på utmaningarna? Den skär ned i resurserna till högskolorna. Det är helt förståeligt att undervisningsministerns brev väckt stor indignation på högskolefältet.

Interpellation IP 1/2016 rd

Regeringens nedskärningar har väckt oro i breda kretsar. I den årliga rapporten (2015) från Rådet för utvärdering av den ekonomiska politiken sägs att satsningar på utbildning på lång sikt lindrar beskattningsbördan och stödjer uppbyggandet av en kunnig arbetskraft. Vidare framhålls att det är svårt att senare i livet kompensera för bristfällig utbildning i ung ålder. Också OECD har uttryckt sin oro över nedskärningarna inom utbildning och forskning. Regeringen avfärdar också dessa bedömningar. Finlands näringsliv rf:s ordförande Matti Alahuhta har flera gånger offentligt konstaterat att inbesparingarna på utbildning gärna hade fått vara mindre, trots de svåra tider. Det är lätt att instämma i den kritik som framförs av Alahuhta och andra. Regeringen är dock av annan uppfattning.

Regeringens åtgärder måste ses i ett vidare perspektiv. Högskolenedskärningarna i kombination med de andra nedskärningarna inom utbildningen försvagar inte bara vår konkurrenskraft och förutsättningarna för hållbar tillväxt utan utgör också ett allvarligt hot mot fundamentet för hela vårt bildningssamhälle. Det är motiverat att fråga om Finland i framtiden kommer att uppfylla kännetecknen för ett bildningssamhälle, om regeringen får gå vidare med sina planer.

En nation kan inte vara genuint bildad om den inte har universitet med högklassig, mångsidig och oberoende forskning och med en undervisning som bygger på bästa möjliga sakkunskap. Det är tack vare den här bildningsgrunden Finland har kompetenta lärare, en kunnig tjänstemannakår och en beslutspraxis som bygger på kunskap. Det är en styrka att tillgången till utbildning baseras på förmåga, inte på förmögenhet. Ett annat trumfkort är att man i Finland i regel studerar fram till och med magistersexamen. Högre högskoleexamen ger en bred bildning som inte bara är till gagn för nationen i stort utan också direkt är till nytta i arbetslivet och företagen.

Det verkar som om regeringen inte inser värdet av bildning och av den grundforskning som utförs vid universiteten. Regeringen fikar efter snabbvinster - men det finns inga sådana. Förutom att regeringen skär ned på anslagen försöker den också styra forskningen. Den förstår inte att den tillämpade forskningen bygger på år och kanske decennier av grundforskning. Regeringen vill inte inse att också grundforskningen växelverkar med samhället och ofta fokuserar på aktuella, brännande frågor, men att då synvinkeln är akademiskt kritisk kan forskningen avslöja helt ny kunskap. I stället vill regeringen på förhand veta var det kommer uppstå nya innovationer - detta trots att det till vetenskapens grundläggande natur hör att den bygger på all tidigare inhämtad kunskap och att de största idéerna kan växa fram långsamt eller dyka upp plötsligt och överraskande.

Regeringen förstår inte det vetenskapliga samfundet är genuint globalt: om de finländska universiteten kläms åt och den fria forskningen äventyras, söker sig eliten någon annanstans. En sådan hjärnflykt kan skönjas redan i dag. De unga forskarna stannar inte kvar för att se om det fortfarande är möjligt att göra akademisk karriär i Finland. Också forskare med en lång karriär bakom sig lämnar landet. Regeringen utarmar Finlands kompetens dels direkt, dels genom att mota ut kunniga forskare ur landet. Det är en kortsiktig politik som kommer att sätta djupa och varaktiga spår i den finländska forskningen.

Förutsättningarna för forskning försvagas på många sätt. Nedskärningarna inom universiteten drabbar ofrånkomligen också forskningen. Därutöver skär regeringen ned på anslagen till Finlands Akademi. Inte ens den forskning som mest direkt betjänar näringslivet skonas från nedskärningar; under regeringsperioden kommer anslagen till Tekes att sänkas med nästan 140 miljoner

Interpellation IP 1/2016 rd

euro. Det leder bland annat till stora svårigheter för Teknologiska forskningscentralen VTT. Nedskaeringarna inom Tekes forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamhet betyder att det uppstar färre uppfinningar i framtiden och att färre produkter som uppfinningarna lett till kommer att testas. Med andra ord kommer lanseringen av många potentiella produkter som ger tillväxt, jobb och exportmöjligheter att bromsas upp eller helt omöjliggöras. Med tanke på Finlands konkurrenskraft och uppkomsten av nya arbetstillfällen är detta helt fel väg att gå.

Regeringens nedskaeringar äventyrar också vårt nationella kulturarv. Nationalbiblioteket sköter en nationell uppgift, nämligen att sörja för bevarandet av vårt nationella publikationsarv. Eftersom Nationalbiblioteket är en fristående institution men administrativt en del av Helsingfors universitet, drabbas också biblioteket av nedskaeringarna. Regeringen har anvisat Nationalbiblioteket särskild finansiering men har inte säkerställt att de stora besparingar Helsingfors universitet till följd av anslagsnedskaeringarna måste göra inte kommer att drabba också Nationalbiblioteket. Om Finland inte själv vårdar sitt kulturarv kommer det att försvinna. Ingen annan kommer att skydda arvet för vår räkning. Vi har som nation inte råd att förlora en del av vår historia. På grund av regeringens nedskaeringar är också det ett reellt hot i dag.

I motsats till vad Sipiläs regering föreslår behöver vi idag målmedvetna åtgärder och satsningar på högskoleutbildning och forskning. Dessa åtgärder och satsningar är medel som kan lyfta oss ur de ekonomiska problemen, de är inte en del av problemen.

Landets framtid måste också i framtiden bygga på bildning och utbildning. Regeringens åtgärder visar att regeringspartiernas festtal och de utbildningslöften som gavs före valet saknar all koppling till verkligheten och står i strid med regeringens faktiska gärningar.

Med hänvisning till 43 § i Finlands grundlag framställer vi följande interpellation till den minister som saken gäller:

Avser regeringen återta de fullständigt oskäligen studiestödsnedskaeringarna som äventyrar de studerandes försörjning och fullgoda studieframsteg,

kommer regeringen återta de enorma nedskaeringarna inom utbildningen och forskningen,

hur tänker regeringen framöver trygga förutsättningarna för Finlands framgång och landets konkurrenskraft och grunden för landets bildning, om den smular sönder kompetensgrunden så här illa, och

hur avser regeringen trygga jämlikheten i utbildningen och vars och ens möjligheter att utbilda sig?

Interpellation IP 1/2016 rd

Helsingfors 18.3.2016

Anna-Maja Henriksson sv
Stefan Wallin sv
Mikaela Nylander sv
Anders Adlercreutz sv
Eva Biaudet sv
Thomas Blomqvist sv
Carl Haglund sv
Mats Nylund sv
Joakim Strand sv
Emma Kari gröna
Heli Järvinen gröna
Olli-Poika Parviainen gröna
Johanna Karimäki gröna
Antero Vartia gröna
Ozan Yanar gröna
Touko Aalto gröna
Hanna Halmeenpää gröna
Ville Niinistö gröna
Outi Alanko-Kahiluoto gröna
Satu Hassi gröna
Jani Toivola gröna
Krista Mikkonen gröna
Pekka Haavisto gröna
Jyrki Kasvi gröna
Antti Lindtman sd
Kristiina Salonen sd
Maarit Feldt-Ranta sd
Lauri Ihalainen sd
Susanna Huovinen sd
Ville Skinnari sd
Eeva-Johanna Eloranta sd
Tytti Tuppurainen sd
Erkki Tuomioja sd
Timo Harakka sd
Ilkka Kantola sd
Riitta Myller sd
Jutta Urpilainen sd
Sanna Marin sd
Satu Taavitsainen sd
Jukka Gustafsson sd
Ilmari Nurminen sd
Harry Wallin sd
Sirpa Paatero sd
Tuula Haatainen sd

Interpellation IP 1/2016 rd

Merja Mäkisalo-Ropponen sd
Pia Viitanen sd
Joona Räsänen sd
Krista Kiuru sd
Antti Rinne sd
Mika Kari sd
Johanna Ojala-Niemelä sd
Aino-Kaisa Pekonen vänst
Li Andersson vänst
Hanna Sarkkinen vänst
Annika Lapintie vänst
Kari Uotila vänst
Jari Myllykoski vänst
Matti Semi vänst
Markus Mustajärvi vänst
Silvia Modig vänst
Katja Hänninen vänst
Paavo Arhinmäki vänst
Sari Tanus kd
Peter Östman kd
Sari Essayah kd
Antero Laukkanen kd
Päivi Räsänen kd
Anneli Kiljunen sd